

การสร้างสรรค์กราฟิกหนังสือภาพถ่ายงานหัตถกรรมพื้นบ้าน บ้านโคกเพชร
ตำบลโคกม้า อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์
Graphic Creation of a Photographic Book of Local Handicrafts in Ban Khok
Phet, Khok Ma Subdistrict, Prakhon Chai District, Buriram Province

ชาลิสา เกื้อประโคน¹ / รุ่งนภา จะนันท์² / สมศักดิ์ จีวัฒนา³

Chalisa Kueapraphon / Rungnapa Janan / Somsak Jeewattana

¹นักศึกษาสาขาวิชาศิลปดิจิทัล คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

Student of Digital Arts, Faculty of Humanities and Social Sciences, Buriram Rajabhat University

อีเมล : chalisakeuxprakhon@gmail.com

²อาจารย์สาขาวิชาศิลปดิจิทัล คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

Lecturer, Digital Arts Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Buriram Rajabhat University

อีเมล : rungnapa.jn@live.bru.ac.th

³อาจารย์สาขาวิทยาการคอมพิวเตอร์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

Lecturer, Computer Science Program, Faculty of Science, Buriram Rajabhat University

อีเมล : Somsak.je@bru.ac.th

DOI: <https://doi.org/10.14456/jhusoc.2026.21>

Received: 29 June 2026 ; Revised: 7 August 2026 ; Accepted: 17 August 2026

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง การสร้างสรรค์กราฟิกหนังสือภาพถ่ายงานหัตถกรรมพื้นบ้าน บ้านโคกเพชร ตำบลโคกม้า อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการสร้างงานหัตถกรรมพื้นบ้าน บ้านโคกเพชร 2) สร้างสรรค์ผลงานภาพถ่ายเพื่อการออกแบบกราฟิกหนังสือภาพถ่ายงานหัตถกรรมพื้นบ้าน และ 3) ศึกษาความพึงพอใจของผู้ชมผลงาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) งานหัตถกรรมที่โดดเด่นมี 3 ประเภท ได้แก่ การทอเสื่อกกพับ การทอผ้าขาวม้า และการถักแห ซึ่งเป็นการนำวัสดุท้องถิ่นมาประดิษฐ์เป็นเครื่องใช้และสร้างอาชีพเสริม โดยผู้อยู่ในพื้นที่ได้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านและบันทึกภาพขั้นตอนการผลิตด้วยแนวคิดการถ่ายภาพแบบฟิคโทเรียลอาร์ตเพื่อสะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) ได้ดำเนินการสร้างสรรค์ภาพถ่ายและออกแบบกราฟิกหนังสือภาพถ่าย โดยผ่านการประเมินประสิทธิภาพจากผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา ด้านการถ่ายภาพ และด้านเทคนิคการออกแบบ 3) ผลการประเมินความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.11$, S.D. = 0.62) สรุปได้ว่าหนังสือภาพถ่ายงานหัตถกรรมพื้นบ้าน บ้านโคกเพชร มีจุดเด่นด้านการนำเสนอภาพถ่ายที่สวยงาม การออกแบบหน้าปก และรูปเล่ม สะท้อนวิถีชุมชนอย่างสร้างสรรค์ และสร้างความพึงพอใจแก่ผู้เข้าชมอยู่ในเกณฑ์ดี

คำสำคัญ : งานหัตถกรรมพื้นบ้าน, การสร้างสรรค์กราฟิก, หนังสือภาพถ่าย, ฟิคโทเรียลอาร์ต

² Corresponding author's E-mail: rungnapa.jn@live.bru.ac.th

Abstract

The research titled “Graphic Creation of a Photographic Book of Local Handicrafts in Ban Khok Phet, Khok Ma Subdistrict, Prakhon Chai District, Buriram Province” aims to: 1) study the local handicraft creation process of Ban Khok Phet, 2) create photographic works for graphic book design, and 3) assess viewer satisfaction with the photobook.

The results revealed that: 1) Ban Khok Phet features three prominent handicrafts- folding mat weaving, loincloth (Pha Khao Ma) weaving, and net knitting-utilizing local materials for daily items and supplementary income. Data collection involved interviewing local experts and capturing detailed production steps through pictorial art photography. 2) The creative photography and graphic design were evaluated for efficiency by experts in content, photography, and design techniques. 3) Satisfaction assessment by the sample group was at a high level ($\bar{X} = 4.11$, S.D. = 0.62). In conclusion, the photography book on local folk handicrafts in Ban Khok Phet stands out for its presentation of beautiful photographs, cover design, and overall book format. It creatively reflects the community’s way of life and successfully generates a good level of satisfaction among viewers.

Keywords: Folk handicrafts, graphic creation, photography books, pictorial art

บทนำ

งานหัตถกรรมเป็นภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นจากคนในท้องถิ่นที่มีการสั่งสมความรู้และประสบการณ์สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เปรียบเสมือนสมุดบันทึกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนภูมิปัญญา การปรับตัว และจิตวิญญาณของคนในท้องถิ่นที่ถ่ายทอดผ่านชิ้นงานอย่างประณีตที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตและความเชี่ยวชาญ เช่น งานทอผ้า งานแกะสลักไม้ เครื่องปั้นดินเผา งานเครื่องจักสาน ซึ่งล้วนแต่เน้นหนักไปในเรื่องประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน จึงเห็นได้ว่าผลงานมีการแสดงออกถึงความเรียบง่าย (วิโรฒ ศรีสุโร. 2538) ประโยชน์ของงานหัตถกรรมไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตรประจำวันเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) ที่ช่วยกระจายรายได้สู่ครัวเรือนและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชนบท (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. 2566) นอกจากนี้ งานหัตถกรรมยังทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการรักษาองค์ความรู้ดั้งเดิมไม่ให้สูญหายไปตามกาลเวลา ช่วยสร้างความภาคภูมิใจในรากเหง้าของตนเองแก่คนในชุมชน (สถาบันส่งเสริมศิลปหัตถกรรมไทย. 2567) และเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอัตลักษณ์ที่สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับประเทศได้

จังหวัดบุรีรัมย์เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์สูง ทั้งไทย-เขมร ไทย-ลาว และไทย-เบล (ไทยแดง) ส่งผลให้งานหัตถกรรมพื้นบ้านของจังหวัดมีความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานสิ่งทอที่มีชื่อเสียงระดับประเทศอย่าง “ผ้าซิ่นตีนแดง” และ “ผ้าไหมหางกระรอก” (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์. 2566) ภูมิปัญญาเหล่านี้คือการบูรณาการระหว่างทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นเข้ากับทักษะเชิงช่างที่สั่งสมมานานหลายศตวรรษ ซึ่งในปัจจุบันได้ถูกยกระดับสู่การเป็นสินค้าโอท็อป (OTOP) ระดับห้าดาวที่สร้างชื่อเสียงและดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาสัมผัสวิถีชุมชน (ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 6

2567) การสืบสานงานหัตถกรรมในบุรีรัมย์จึงเปรียบเสมือนการรักษาลมหายใจของบรรพบุรุษให้คงอยู่ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกสมัยใหม่ (องค์การบริหารส่วนจังหวัดบุรีรัมย์. 2568)

สำหรับที่มาและบริบทความสำคัญในระดับพื้นที่ของอำเภอประโคนชัยนั้น งานหัตถกรรมพื้นบ้านถือเป็นหัวใจสำคัญของการสร้างอาชีพและรายได้เสริมให้กับคนในท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “การทอผ้าไหมลายพื้นเมือง” และ “การทอเสื่อกก” ซึ่งเป็นผลงานที่สร้างชื่อเสียงในระดับสากลด้วยลวดลายที่ประณีตและการใช้สีย้อมธรรมชาติ (ที่ว่าการอำเภอประโคนชัย. 2566) การทอเสื่อกกพบในอำเภอประโคนชัยไม่เพียงแต่เป็นการนำพืชท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ แต่ยังมีการพัฒนาดีไซน์ให้มีความทันสมัยจนสามารถสร้างรายได้หมุนเวียนในชุมชนได้อย่างมหาศาลตลอดทั้งปี (กรมการพัฒนาชุมชน. 2567) งานหัตถกรรมเหล่านี้จึงเป็นรากฐานทางเศรษฐกิจที่ช่วยชะลอการย้ายถิ่นฐานของคนรุ่นใหม่ ทำให้สมาชิกในครอบครัวสามารถใช้เวลาร่วมกันจากการทำงานมาสร้างสรรค์งานศิลปะที่สามารถกินได้และมีความมั่นคง (กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. 2568) และบ้านโคกเพชรก็เป็นหนึ่งในหมู่บ้านที่มีการสร้างสรรค์งานหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นอาชีพเสริม ที่มีความโดดเด่น ได้แก่ การทอเสื่อกกพบ การทอผ้าขาวม้าและการถักแห แต่ทว่าในปัจจุบันชุมชนบ้านโคกเพชรและงานหัตถกรรมพื้นบ้านกำลังเผชิญกับวิกฤติปัญหาสำคัญ 3 ประการอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ คือ 1. ภาวะขาดแคลนผู้สืบทอดและการเข้าสู่วัยชราของปราชญ์ชาวบ้าน 2. ความกระจัดกระจายและขาดแคลนระบบคลังข้อมูลที่เป็นรูปธรรม 3. ปัญหาด้านความน่าสนใจและการสื่อสารกับคนรุ่นใหม่ ขาดการจัดทำระบบคลังข้อมูลที่น่าสนใจและเข้าถึงง่ายสำหรับคนรุ่นใหม่ ทำให้ภูมิปัญญาอันทรงคุณค่าเหล่านี้อยู่ในสถานะเสี่ยงต่อการเลือนหาย

ด้วยความสำคัญดังกล่าว การสร้างสรรค์หนังสือภาพถ่ายที่รวบรวมเรื่องราวของงานหัตถกรรม อาทิ การทอเสื่อกกพบ การทอผ้าขาวม้า และการถักแห จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการทำหน้าที่เป็น “จดหมายเหตุทางสายตา” เพื่อบันทึกขั้นตอนและจิตวิญญาณของผู้ผลิตงานช่างไว้อย่างเป็นระบบ (สมาคมถ่ายภาพแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์. 2567) ในด้านสุนทรียศาสตร์และการสื่อสาร การนำเทคนิคการถ่ายภาพแนวพิกโตเรียลอาร์ต (Pictorial art) มาใช้ในการนำเสนอ มีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับงานหัตถกรรมจากการเป็นเพียงภาพบันทึกข้อเท็จจริง ให้กลายเป็นงานศิลปะที่มีอารมณ์ ความรู้สึก และสามารถสะท้อนจิตวิญญาณวัฒนธรรม ซึ่งจะช่วยกระตุ้นความสนใจและสร้างอารมณ์ร่วมให้แก่ผู้ชมได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น (ชวาล คูหาเจริญ. 2551) นอกจากนี้ ในมิติของการส่งเสริมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจชุมชน การอนุรักษ์งานหัตถกรรมด้วยหนังสือภาพถ่ายคือการสร้างสื่อร่วมสมัยที่เชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับระบบการรับรู้ของสังคมสมัยใหม่ โดยใช้ภาพถ่ายทำหน้าที่เป็นสื่อบันทึกเพื่อการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม เป็นการส่งต่อแรงบันดาลใจให้คนรุ่นหลังเห็นถึงคุณค่าของรายละเอียดเล็ก ๆ ในวิถีชีวิตที่อาจจะเลือนหายไป (สุรพงษ์ พิณจักษ์. 2556) สามารถเผยแพร่ได้ทั้งรูปแบบสิ่งพิมพ์และสื่อดิจิทัล ซึ่งตอบโจทย์พฤติกรรมการเรียนรู้ของคนยุคใหม่ ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และต่อยอดมูลค่าในกลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์เพื่อให้งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของบ้านโคกเพชรได้คงอยู่และเติบโตอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างงานและคุณค่าเชิงภูมิปัญญาของงานหัตถกรรมพื้นบ้าน บ้านโคกเพชร ตำบลโคกม้า อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อสร้างสรรค์ผลงานชุดภาพถ่ายเชิงศิลปะแนวพิกโตเรียลอาร์ต เพื่อการออกแบบกราฟิกหนังสือภาพถ่ายงานหัตถกรรมพื้นบ้าน
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจจากการรับชมผลงานหนังสือภาพถ่ายงานหัตถกรรมพื้นบ้าน

วิธีการดำเนินงาน

งานวิจัยเรื่อง การสร้างสรรค์กราฟิกหนังสือภาพถ่ายงานหัตถกรรมพื้นบ้าน บ้านโคกเพชร ตำบลโคกม้า อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นการวิจัยและพัฒนาผลงานสร้างสรรค์ (Creative Research) โดยมีรายละเอียดวิธีการดำเนินงาน ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่เยาวชนและนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ตัวแทนเยาวชนซึ่งเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 1 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ จำนวน 222 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยคำนวณตามหลักความน่าจะเป็นสูตรของทาโร่ ยามานะ (Taro Yamane)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องมือในการสร้างสรรค์ผลงาน กล้องถ่ายภาพดิจิทัล อุปกรณ์ไฟจัดฉาก และโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปสำหรับการแต่งภาพและการออกแบบจัดวางเลย์เอาต์ (Layout Design)

2.2 เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง สำหรับใช้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านเพื่อรวบรวมบริบทและขั้นตอนงานหัตถกรรม

2.3 เครื่องมือในการประเมินประสิทธิภาพ แบบประเมินผลงานสำหรับผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบด้านเนื้อหา ด้านการถ่ายภาพ และด้านเทคนิคการออกแบบ

เครื่องมือในการวัดประเมินผล: แบบสอบถามความพึงพอใจการรับชมหนังสือภาพถ่าย สำหรับกลุ่มตัวอย่าง ลักษณะแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนจัดอันดับ 5 ระดับ (Likert Rating Scale)

3. ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 การศึกษาเอกสารและลงพื้นที่ โดยศึกษาเอกสาร ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และลงพื้นที่จริง ณ บ้านโคกเพชร เพื่อสัมภาษณ์ผู้ผลิตงานหัตถกรรม สังเกต และรวบรวมข้อมูลกระบวนการทำเสื้อก๊พ การทอผ้าขาวม้า และการถักแห

3.2 การบันทึกภาพถ่ายและสร้างสรรค์ผลงาน ถ่ายภาพขั้นตอนการทำงานหัตถกรรมตามแนวคิดพิกโทเรียลอาร์ต (Pictorial Art) คัดเลือก ตกแต่งภาพ นำมาวางแผนออกแบบเลย์เอาต์ สารบัญ ปก และจัดวางองค์ประกอบสร้างเป็นต้นแบบหนังสือภาพถ่าย (Dummy)

3.3 การตรวจสอบและประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ นำต้นแบบหนังสือภาพถ่ายให้ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา การถ่ายภาพ และการออกแบบ ตรวจสอบความถูกต้อง สวยงาม และนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไขผลงาน

3.4 การเก็บข้อมูลความพึงพอใจ นำผลงานหนังสือภาพถ่ายฉบับสมบูรณ์ไปเผยแพร่แบบออนไลน์ แก่กลุ่มตัวอย่างนักศึกษาจำนวน 222 คน และทำการเก็บรวบรวมแบบสอบถามความพึงพอใจ

4. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่าง นำมาประมวลผลด้วยโปรแกรมสถิติสำเร็จรูป โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ /Mean) ใช้ประเมินระดับความพึงพอใจในแต่ละข้อและภาพรวม

4.2 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D./Standard Deviation) ใช้วัดการกระจายตัวของข้อมูลความพึงพอใจ

ผลการดำเนินงาน

1. ผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษากระบวนการสร้างงานหัตถกรรมพื้นบ้าน ของบ้านโคกเพชร ตำบลโคกม้า อำเภอบึงสามพัน จังหวัดบุรีรัมย์ ในด้านบริบทบ้านโคกเพชรเป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานอย่างยาวนาน มีความผสมผสานความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ท้องถิ่น สถาปัตยกรรมแวดล้อมด้วยทรัพยากรธรรมชาติอันสมบูรณ์ ส่งผลให้วิถีชีวิตของชาวบ้านผูกพันกับการพึ่งพาธรรมชาติและการเกษตร ซึ่งงานหัตถกรรมพื้นบ้านเกิดขึ้นมาจากการแก้ปัญหาและการตอบสนองต่อการดำรงชีวิตประจำวัน โดยการทอผ้าฝ้ายที่มีในท้องถิ่นมาประดิษฐ์เป็นเครื่องใช้ในครัวเรือนและการประกอบอาชีพ จนพัฒนาและถ่ายทอดสืบต่อกันมาในชุมชน ผู้ดำเนินการวิจัยได้ทำการลงพื้นที่เพื่อบันทึกภาพการศึกษากระบวนการสร้างงานหัตถกรรมพื้นบ้านของบ้านโคกเพชร โดยแบ่งหมวดหมู่ของการถ่ายภาพเป็น 3 หมวดหมู่ ได้แก่ กระบวนการทอเสื่อกกพับ กระบวนการทอผ้าขาวม้า และกระบวนการถักแห โดยได้ทำการเก็บข้อมูลที่บ้านของนางแทน ตุ่มประโคน และนายฉัตร เกื้อประโคน เริ่มตั้งแต่การเตรียมสถานที่ การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ การเตรียมด้ายและการมัดด้าย การสัมภาษณ์และศึกษากระบวนการทำ การบันทึกภาพขั้นตอนการสร้างงานหัตถกรรมตามแนวคิดการถ่ายภาพแบบฟิคโทเรียลอาร์ต ที่สามารถแสดงขั้นตอนการทำได้อย่างละเอียดควบคู่กับความงามทางศิลปะการถ่ายภาพ

ภาพ 1

การลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลและถ่ายภาพงานหัตถกรรม

2. ผลการดำเนินงานวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อสร้างสรรค์หนังสือภาพถ่ายงานหัตถกรรมพื้นบ้าน ของบ้านโคกเพชร การสร้างสรรค์หนังสือภาพประกอบ ประกอบไปด้วย 2 ประเด็นหลักคือ กระบวนการถ่ายภาพ และกระบวนการออกแบบกราฟิกหนังสือ

2.1 กระบวนการถ่ายภาพ ได้ศึกษาเทคนิคการถ่ายภาพตามแนวคิดพิศทอเรียลอาร์ต เริ่มตั้งแต่การคิดคอนเซ็ปงาน การจัดการฉากหลังและองค์ประกอบต่างๆ เพื่อให้เกิดความสมจริงและสวยงาม สื่อถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของบ้านโคกเพชร หลังจากนั้นได้ทำการคัดและแยกประเภทของภาพให้ตรงกับเรื่องราว นำไปตกแต่งด้วยการปรับสีและแสงให้สวยงาม แล้วจึงเข้าสู่กระบวนการออกแบบหน้าปกและการออกแบบกราฟิกในส่วนอื่น ๆ ต่อไป

2.2 กระบวนการออกแบบกราฟิกหนังสือ ได้มีการศึกษาถึงขั้นตอนและกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป ผลงานมีการตีพิมพ์ลงในกระดาษขนาด 8x8 นิ้ว มีการวางแผนการทำงาน ศึกษาข้อมูลและวิธีการออกแบบหนังสือ การลงพื้นที่จริงเพื่อเก็บข้อมูลประกอบการทำดรัมมี การทำแบบร่างหนังสือภาพประกอบให้สอดคล้องกับเนื้อหาตามแนวความคิด โดยเริ่มออกแบบหน้าปกตามแบบร่าง และจัดวางองค์ประกอบต่างๆ ตามหัวข้อที่กำหนดไว้ แล้วให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ

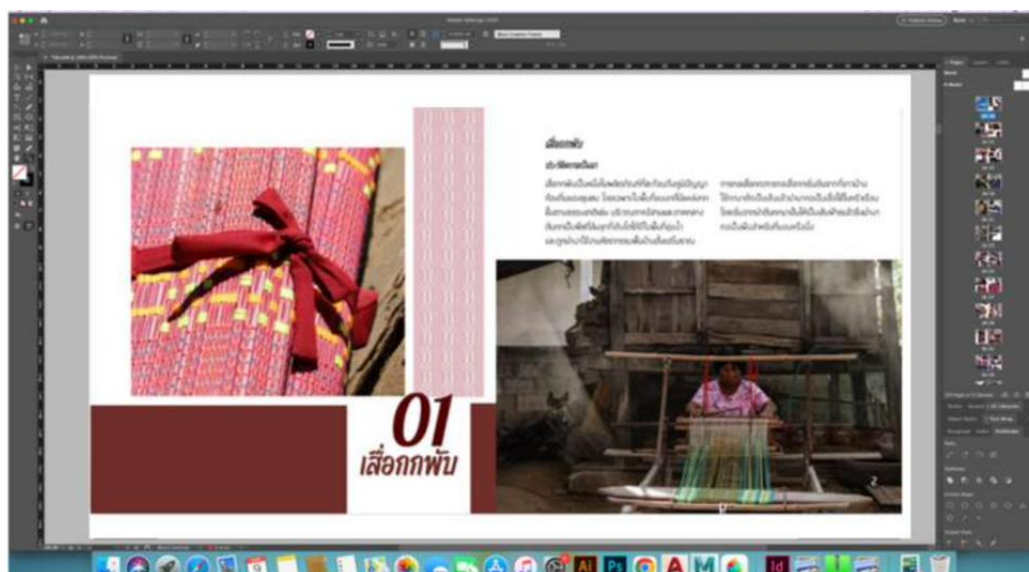
ภาพ 2

การออกแบบ Layout ของสารบัญ

ภาพ 3

การออกแบบ Lay out ของเนื้อหาแต่ละบทภายในเล่ม

ภาพ 4

ผลงานสำเร็จ

หลังจากออกแบบเรียบร้อยแล้วได้นำผลงานไปให้กับผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา ด้านการถ่ายภาพ และด้านการออกแบบกราฟิก พร้อมปรับปรุงแก้ไขตามข้อแนะนำ สามารถสรุปออกมาคือ

เนื้อหาที่ได้จากการศึกษาเป็นเนื้อหาเฉพาะทางที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนในพื้นที่โดยเฉพาะเทคนิคการทอเสื้อกพับ การทอผ้าขาวม้าและการถักแห ที่ต้องใช้ทักษะ ฝีมือและเทคนิคของคนในท้องถิ่นที่สืบทอด

กันมา ในส่วนด้านภาพถ่ายมีความสวยงามน่าสนใจ เกิดจากการสร้างบรรยากาศโดยรอบให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของบ้านโคกเพชร แต่มีสิ่งที่จะต้องคำนึงถึงคือการจัดฉากและบรรยากาศจะต้องมีการระมัดระวังเรื่องฉากหลังไม่ให้มีวัสดุหรือเรื่องราวประกอบฉากที่มากเกินไปจนทำให้ขาดเอกลักษณ์ของงาน มีการควบคุมเรื่องสีของวัตถุสิ่งของ หรือเสื้อผ้า ที่จะปรากฏอยู่ในส่วนฉากหลังขององค์ประกอบภาพ ให้มีความกลมกลืนและไม่ให้เกิดโทนสีที่หลากหลายเข้ามารบกวนกับฉากหน้าจนอาจสร้างจุดเด่นที่ขัดแย้งกับฉากหน้า และสุดท้ายในด้านการออกแบบกราฟิกด้วยโปรแกรมบนคอมพิวเตอร์ จะต้องมีความระมัดระวังเรื่องข้อความและภาพไม่ให้อึดอัดมากเกินไป และการเลือกใช้ตัวอักษรควรเป็นรูปแบบที่อ่านง่าย มองเห็นได้ชัดเจน

3. ผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาความพึงพอใจจากการรับชมผลงานหนังสือภาพถ่ายงานหัตถกรรมพื้นบ้านจากกลุ่มตัวอย่าง ผลการประเมินความพึงพอใจเป็นดังตาราง

ตาราง 1

ผลการประเมินความพึงพอใจจากการรับชมผลงานหนังสือภาพถ่ายงานหัตถกรรมพื้นบ้าน

หัวข้อการประเมิน	$\bar{X}$	S.D	การแปลผล
1. การออกแบบปกหน้าและปกหลังมีความสวยงามภาพสื่อถึงงานหัตถกรรมพื้นบ้าน	4.55	0.50	มากที่สุด
2. หัวข้อในสารบัญมีความครอบคลุมตรงกับชื่อหนังสือ	4.50	0.50	มากที่สุด
3. การออกแบบสารบัญใช้ภาพประกอบเหมาะสม	4.20	0.62	มาก
4. การจัดวางเนื้อหาที่น่าสนใจสอดคล้องกับภาพประกอบ	3.18	0.77	ปานกลาง
5. การออกแบบกราฟิกมีความเหมาะสมสวยงาม	3.20	0.75	ปานกลาง
6. หัวข้อการทำสื่ออกพับ มีความสวยงามสื่อความหมายชัดเจน	4.51	0.50	มากที่สุด
7. หัวข้อการทอผ้าขาวม้า มีความสวยงามสื่อความหมายชัดเจน	4.24	0.60	มาก
8. หัวข้อการทอแห มีความสวยงามสื่อความหมายชัดเจน	4.19	0.61	มาก
9. เทคนิคการถ่ายภาพมีการวางแผนที่ดี มีแนวคิดสร้างสรรค์	4.18	0.63	มาก
10. องค์ประกอบ สีเส้นและบรรยากาศของภาพถ่ายสื่อถึงวิถีชีวิตในชนบท	4.18	0.64	มาก
11. ผลงานหนังสือภาพถ่ายสร้างความภาคภูมิใจและแรงบันดาลใจในการอนุรักษ์งานหัตถกรรมพื้นบ้าน	4.18	0.64	มาก
12. ความพึงพอใจต่อหนังสือถ่ายภาพ งานหัตถกรรมพื้นบ้าน บ้านโคกเพชร ตำบลโคกม้า อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์	4.18	0.64	มาก
รวม	4.11	0.62	มาก

จากตารางพบว่า ผลการวิเคราะห์ระดับความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการสร้างสรรค์หนังสือภาพถ่ายงานหัตถกรรมพื้นบ้าน บ้านโคกเพชร ตำบลโคกม้า อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.11 และมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.62 เมื่อพิจารณาแยกเป็นรายด้าน พบว่าทุกด้านจัดอยู่ในระดับความพึงพอใจระดับมาก

สรุปผลการดำเนินงาน

ผลการวิจัยเรื่อง การสร้างสรรค์กราฟิกหนังสือภาพถ่ายงานหัตถกรรมพื้นบ้าน บ้านโคกเพชร ตำบลโคกม้า อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดบุรีรัมย์ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างงานและคุณค่าเชิงภูมิปัญญาของงานหัตถกรรมพื้นบ้าน บ้านโคกเพชร ตำบลโคกม้า อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดบุรีรัมย์ 2) เพื่อสร้างสรรค์ผลงานชุดภาพถ่ายเชิงศิลปะแนวพิกโตเรียลอาร์ต เพื่อการออกแบบกราฟิกหนังสือภาพถ่ายงานหัตถกรรมพื้นบ้าน 3) เพื่อศึกษาความพึงพอใจจากการรับชมผลงานหนังสือภาพถ่ายงานหัตถกรรมพื้นบ้าน

1. ผลการศึกษากระบวนการสร้างงานหัตถกรรมพื้นบ้าน พบว่า บ้านโคกเพชรมีงานหัตถกรรมที่โดดเด่น 3 ประเภท ได้แก่ การทอเสื่อกกพับ การทอผ้าขาวม้า และการถักแห โดยผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลสัมภาษณ์ช่างฝีมือ และบันทึกภาพทุกขั้นตอนการผลิตตามแนวคิดการถ่ายภาพแบบพิกโตเรียลอาร์ต เพื่อสะท้อนทั้งกระบวนการผลิตและคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชน ด้วยพื้นที่มีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและประวัติศาสตร์ทางสังคมวัฒนธรรมที่สั่งสมมาอย่างยาวนาน ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการสั่งสมวิถีชีวิต ถ่ายทอดออกมาเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของงานหัตถกรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ทั้งด้านลวดลาย เทคนิคการรังสรรค์อย่างพิถีพิถัน และการเลือกใช้วัสดุพื้นบ้านที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นอันทรงคุณค่า อีกทั้งยังเปี่ยมไปด้วยคุณประโยชน์ทั้งในด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ ตลอดจนการต่อยอดสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ เสริมสร้างรายได้ และสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนอย่างยั่งยืน

2. ผลการสร้างสรรค์หนังสือภาพถ่ายงานหัตถกรรมพื้นบ้าน พบว่า หนังสือภาพถ่ายได้รับการพัฒนาผ่านกระบวนการถ่ายภาพ การออกแบบกราฟิก และการจัดรูปแบบอย่างเป็นระบบ โดยเนื้อหาสะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน ภาพถ่ายมีความสวยงาม สื่อเอกลักษณ์ของชุมชนได้ดี และผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา การถ่ายภาพ และการออกแบบกราฟิก ก่อนนำไปปรับปรุงจนได้ผลงานที่สมบูรณ์

3. ผลการศึกษาความพึงพอใจของผู้รับชม จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 222 คน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจต่อหนังสือภาพถ่ายโดยรวมอยู่ใน ระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.11 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.62 โดยด้านที่ได้รับความพึงพอใจสูงสุด ได้แก่ การออกแบบปกหน้า-ปกหลังที่สวยงามและสื่อถึงงานหัตถกรรมพื้นบ้าน (ค่าเฉลี่ย 4.55) รองลงมาคือความครอบคลุมของสารบัญ (4.50) และหัวข้อการทอเสื่อกกพับ (4.51) ขณะที่ด้านการจัดวางเนื้อหาและการออกแบบกราฟิกภายในเล่มได้รับความพึงพอใจในระดับปานกลาง ซึ่งเป็นประเด็นที่ควรนำไปพัฒนาต่อไป

จากผลสรุปสามารถเห็นได้ชัดเจนว่า หนังสือภาพถ่ายงานหัตถกรรมพื้นบ้าน บ้านโคกเพชร สามารถถ่ายทอดคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านภาพถ่ายและการออกแบบได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้รับการยอมรับจากผู้รับชมในระดับมาก และสามารถใช้เป็นสื่อในการอนุรักษ์ เผยแพร่ และส่งเสริมอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งเป็นต้นแบบในการพัฒนาสื่อสร้างสรรค์ด้านศิลปวัฒนธรรมในอนาคตได้

อภิปรายผล

ผลงานหนังสือภาพถ่ายงานหัตถกรรมพื้นบ้านบ้านโคกเพชรมีความโดดเด่นมากในเรื่องของการออกแบบหน้าปก และภาพถ่ายเสื่อกกพับ เพราะมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงที่สุด ซึ่งดึงดูดสายตาของผู้รับชมตั้งแต่แรกเห็น และมีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะ “หน้าตาบ้านแรก” ที่สื่อให้เห็นถึงเรื่องราวที่อยู่ภายในเล่ม โดยหน้าปกประกอบไปด้วยภาพถ่ายจากสถานที่จริง มีการเลือกใช้ภาพถ่ายที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตและกระบวนการผลิตงานหัตถกรรมที่ประณีต ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวได้ทันทีโดยไม่ต้องอาศัยคำบรรยาย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ (สมชาย ครองแก้ว, 2565) ที่ระบุว่า การใช้ภาพถ่ายเชิงสื่อสารบนปกหนังสือช่วยสร้างการรับรู้และดึงดูดความสนใจของผู้รับสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในด้านสุนทรียศาสตร์ การเลือกใช้สี

โทนอ่อน (Pastel Tone) หรือสีนวลตาในส่วนประกอบศิลป์ ช่วยสร้างความรู้สึกละมุน อ่อน และสะท้อนถึงความเป็นธรรมชาติของวัสดุพื้นบ้าน ขณะเดียวกันการเลือกใช้แบบตัวอักษร (Typography) ที่มีความหนาและวางในตำแหน่งที่เหมาะสมทำให้ชื่อเรื่องดูโดดเด่นและอ่านง่าย ซึ่งตรงกับผลการศึกษาของ (รติกร ช้างน้อย. 2566) ที่ชี้ให้เห็นว่าการสร้างความต่าง (Contrast) ระหว่างพื้นหลังที่มีสีอ่อนกับตัวอักษรที่มีน้ำหนักชัดเจน จะช่วยเพิ่มลำดับความสำคัญของข้อมูลและสร้างความน่าเชื่อถือให้กับผลงานวิชาการ

การออกแบบสารบัญที่สอดคล้องกับภาพถ่ายลงไปควบคู่กับข้อบท เป็นกลยุทธ์การออกแบบที่ช่วยนำสายตาและสร้างความเชื่อมโยงทางอารมณ์ก่อนเข้าสู่เนื้อหาหลัก เหตุผลที่ควรใช้ภาพถ่ายควบคู่กับชื่อเรื่องในหน้าสารบัญเนื่องจากภาพถ่ายทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประสบการณ์ทางการมองเห็น ช่วยให้ผู้อ่านสามารถจดจำเนื้อหาและแยกแยะหมวดหมู่ของงานหัตถกรรม เช่น การทอเสื่อกก การทอผ้าขาวม้า หรือการจักสาน ได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (ปิยะมาศ โรจนรัตน์. 2564) ที่กล่าวว่าการใช้ภาพประกอบในหน้าสารบัญช่วยลดความตึงเครียดในการรับข้อมูลที่เป็นตัวอักษรเพียงอย่างเดียว และช่วยเพิ่มแรงจูงใจในการเปิดอ่านเนื้อหาในลำดับถัดไป

สำหรับการออกแบบกราฟิกภายในเล่มด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์นั้น การจัดวางข้อความควบคู่กับภาพถ่าย (Layout Design) ถือเป็นหัวใจสำคัญของการสื่อสารภาพลักษณ์หัตถกรรมไทย การจัดองค์ประกอบภาพให้มีความสมดุลกับข้อความ (Balance) ไม่ว่าจะเป็นความสมดุลแบบซ้ายขวาเท่ากัน หรือการวางพื้นที่ว่าง (White Space) อย่างเหมาะสม จะช่วยให้หน้ากระดาษไม่ดูหนาแน่นจนเกินไปและทำให้ภาพถ่ายแนวนอนหรือแนวตั้ง (Pictorial Art) แสดงพลังของงานศิลปออกมาได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้การเลือกใช้โทนสีภายในเล่มให้มีความกลมกลืน (Harmony) กับสีของเส้นกนกหรือเส้นไหมตามธรรมชาติ ช่วยสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับบริบทของบ้านโคกเพชร ซึ่งตรงกับแนวคิดของ (วิชัย ลาภเกียรติพร. 2567) ที่ระบุว่าความประสานสัมพันธ์ระหว่างภาพถ่ายและกราฟิกจะช่วยยกระดับหนังสือภาพถ่ายจากการเป็นเพียงสื่อบันทึกข้อมูล ให้กลายเป็นสื่อกลางในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางสุนทรียภาพอย่างสูงสุด

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ด้านการส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชน จากผลการวิเคราะห์พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุดต่อภาพประกอบการทำเสื่อกกพับและการออกแบบปกที่สื่อถึงงานหัตถกรรมชัดเจน ดังนั้น หน่วยงานท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลโคกม้า หรือศูนย์นิทรรศการชุมชน ควรนำหนังสือภาพถ่ายเล่มนี้ไปใช้เป็นสื่อหลักในการประชาสัมพันธ์ เพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสร้างการรับรู้ในวงกว้าง

ด้านการอนุรักษ์สิ่งพิมพ์สร้างสรรค์ ควรมีการจัดพิมพ์หรือเผยแพร่เล่มหนังสือภาพถ่ายในรูปแบบสื่อดิจิทัล (E-book) ควบคู่กับรูปเล่มสิ่งพิมพ์ เพื่อเพิ่มช่องทางให้เยาวชนและผู้สนใจงานหัตถกรรมพื้นบ้าน บ้านโคกเพชร สามารถเข้าถึงองค์ความรู้และภาพถ่ายวิถีชีวิตชนบทได้อย่างสะดวกรวดเร็ว

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ด้านการพัฒนางานกราฟิกและการจัดเล่ม จากผลการประเมินความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างในหัวข้อการออกแบบกราฟิกที่อยู่ในระดับปานกลาง ในการวิจัยหรือการสร้างสรรค์ครั้งต่อไป ควรเพิ่มการศึกษาทฤษฎีการจัดวางรูปเล่ม (Grid System) และการเลือกใช้แบบตัวอักษร (Typography) ที่ทันสมัย อ่านง่าย เพื่อช่วยยกระดับการร้อยเรียงเนื้อหาให้มีความทันสมัยและดึงดูดใจผู้รับชมมากยิ่งขึ้น

ด้านการเพิ่มความหลากหลายของเนื้อหา เนื่องจากผลประโยชน์ในภาพรวมของเล่มอยู่ในระดับปานกลาง การศึกษาในอนาคตควรมีการขยายขอบเขตการรวบรวมข้อมูลเหตุการณ์ให้รอบด้านมากขึ้น เช่น การเพิ่มมิติเรื่องขั้นตอนรายละเอียดการย้อมสีธรรมชาติ หรือการบันทึกบทสัมภาษณ์เชิงลึกของประชาชนชาวบ้าน เพื่อให้ตัวเล่มหนังสือภาพถ่ายมีความสมบูรณ์ทั้งในศาสตร์ของศิลปะดิจิทัลและศาสตร์เชิงมานุษยวิทยาวัฒนธรรม

ด้านการขยายขอบเขตการประเมินในการวิจัยครั้งต่อไป ควรขยายกลุ่มเป้าหมายหรือกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านการออกแบบสื่อสิ่งพิมพ์และช่างภาพสารคดีมืออาชีพ เพื่อให้ได้รับข้อคิดเห็นและมุมมองที่หลากหลายมาปรับปรุงกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานให้มีมาตรฐานเทียบเท่าระดับสากล

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2567). ถอดรหัสความสำเร็จ OTOP นวัตกรรม: เสือกกักปัดประโยชน์ จากพืชท้องถิ่นสู่สินค้าดีไซน์ร่วมสมัยสร้างรายได้ยั่งยืน. *วารสารพัฒนาชุมชน*, 53(2), 18-29.
- กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. (2566). *แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ผ่านงานหัตถกรรมพื้นบ้าน*. กระทรวงอุตสาหกรรม.
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2568). *แผนปฏิบัติการการพัฒนาความมั่นคงของมนุษย์และสร้างความเข้มแข็งของชุมชนฐานราก (พ.ศ. 2566-2570) ฉบับทบทวน พ.ศ. 2568*. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- ขวาล คุณาเจริญ. (2551). *เทคนิคและศิลปะการถ่ายภาพ*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ที่ว่าการอำเภอประโคนชัย. (2566). *แผนพัฒนาอำเภอ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566*. ที่ว่าการอำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์.
- ปิยะมาศ โจนรัตน์. (2564). *การออกแบบกราฟิกสำหรับสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการสื่อสารวัฒนธรรม*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- รติกร ช่างน้อย. (2566). *การจัดองค์ประกอบศิลป์และ Typography ในงานออกแบบร่วมสมัย*. อาร์ตพับลิชชิง.
- วิชัย ลาภเกียรติพร. (2567). *สุนทรียภาพในการจัดวาง Layout และการใช้สีเพื่อการสื่อสารทางทัศนศาสตร์*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิโรฒ ศรีสุโร. (2538). *สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอีสาน*. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 6. (2567). *รายงานผลโครงการยกระดับผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์และภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สากล (OTOP นวัตกรรม) ประจำปีงบประมาณ 2567*. กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม.
- สมาคมถ่ายภาพแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2567). *จดหมายเหตุทางสายตา: มรดกภูมิปัญญาและจิตวิญญาณงานหัตถกรรมไทย*. สมาคมถ่ายภาพแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สมชาย ครอบแก้ว. (2565). *จิตวิทยาภาพถ่ายและการออกแบบหน้าปกสื่อสิ่งพิมพ์*. ภาพพิมพ์.
- สถาบันส่งเสริมศิลปหัตถกรรมไทย (องค์การมหาชน). (2567). *การจัดการความรู้และสืบสานภูมิปัญญางานหัตถกรรมไทยในยุคดิจิทัล*. *วารสารศิลปหัตถกรรมไทย*, 6(1), 45-58.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์. (2566). *มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์*. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด.
- สุรพงษ์ พินิจคำ. (2556). *การถ่ายภาพสารคดีและมานุษยวิทยา*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

องค์การบริหารส่วนจังหวัดบุรีรัมย์. (2568). แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566-2570) ฉบับทบทวน พ.ศ. 2568.
องค์การบริหารส่วนจังหวัดบุรีรัมย์.